
Walter van de Calseyde

“Vertrouwen begint bij bewustwording en bij willen begrijpen”

‘Vertrouwen’ bestaat net als ‘nieuwsgierigheid’ in verschillende soorten. Maar dat beide een belangrijk onderdeel zijn van onderwijs, in de zin van een situatie waarin je kunt leren, groeien, kennis en ervaringen kunt delen, leidt tot weinig discussie. Voor leerlingen, en juist voor degenen die extra aandacht nodig hebben, is vertrouwen in zichzelf en in de leerkracht en IB’er van grote waarde. Iets dergelijks zie je in de relatie tussen ouders en school.

“Leerlingen moeten de zekerheid krijgen dat ze zichzelf mogen zijn, ook al passen ze niet precies in een hokje. En onderwijzers moeten accepteren wat ze zien, ook al willen ze misschien liever iets anders zien. Dan praat je over empathie, een groot hart, een ruime blik en vooral over nieuwsgierig zijn naar hoe iemand is en denkt”, stelt onderzoeker Danae Bodewes.

Jezelf laten zien

“Voor mij betekent vertrouwen dat je jezelf kunt zijn, je vragen kunt stellen, ideeën en interesses kunt delen, kortom: jezelf kunt laten zien zoals je bent. Ook bij gesloten kinderen kun je als leerkracht/IB'er vertrouwen creëren door oprecht nieuwsgierig te zijn naar hen. Je staat dan open voor iemand om diegene te willen begrijpen en niet om te oordelen. Dat kan (veel) tijd kosten, weerstand oproepen, maar schept uiteindelijk een situatie die tot leren en ontwikkelen kan leiden. Dit klinkt allemaal heel logisch, maar in de dagelijkse praktijk van het onderwijs worden we makkelijk gedreven door 'angst'. Daarom hebben we meer normen dan waarden, veel regels, hokjes en structuren, en heldere, rechtlijnige doelstellingen die alles efficiënt moeten maken. Hiervan afwijken levert zowel voor leerlingen als onderwijsprofessionals de nodige problemen op. Bij leerlingen onderling leidt het makkelijk tot sociale uitsluiting als iemand afwijkt van het 'normale'. Dus zie je veel sociaal gewenst gedrag in plaats van 'jezelf zijn'. Daar komt bij dat we over alles controle willen hebben, want dat biedt 'zekerheid'. Zo komen we aan onze vooroordelen, die we allemaal hebben. Om echt vertrouwen te kunnen schenken moet je beginnen met die zekerheden los te laten. Dat moet je willen en durven. Maar alleen dan kun je je helemaal openstellen voor de ander zoals die is.”

Potentieel benutten

Danae Bodewes beseft heel goed dat het niet simpel is om zo'n

volstrekt open mind de hele dag vol te kunnen houden in een groep van 25 leerlingen. “Je kunt zo iets niet afdwingen. Vertrouwen moet je opbouwen, met veel geduld. Het gaat echter wel om de bewustwording en je intentie. Het begint bij willen openstaan voor de ander. Wat houdt iemand bezig die veel jonger is dan jij, uit een ander milieu komt, andere interesses heeft, kortgezegd: iemand die anders is dan jij? Je bent een rolmodel en als je laat zien aan je leerlingen dat jij oprecht nieuwsgierig bent naar hen, kan dat een vertrouwensband opleveren. Want een kind voelt zich dan gezien zoals het zichzelf ziet en voelt.

In het onderwijs gaat het al jaren om efficiëntie en vaak minder om de vraag hoe effectief de school is geweest op de ontwikkeling van de leerlingen op de lange duur. Gedreven onderwijsmensen zullen kinderen altijd mee willen vormen in hun ontwikkeling. Dat betekent meer dan taal en rekenen zo vroeg, snel en goed mogelijk aanleren. Voor een flink aantal leerlingen die zich makkelijk kunnen aanpassen zou dat wellicht toereikend zijn, maar voor leerlingen die niet zo goed in het patroon passen of zich te veel aanpassen is dat lastiger. Als we een inclusieve school willen zijn en diversiteit waarderen, kom je er niet met één aanpak. Veel leerlingen hebben nog weinig zelfsturing en weten onvoldoende wat hun potentieel is. Met alleen systeemdenken en efficiencydoelstellingen help je hen niet. Leerlingen die de kans krijgen hun eigen potentieel te benutten, gaan meer en beter leren, worden nieuwsgierig naar andere mogelijkheden, en krijgen er

plezier van in plaats van frustraties omdat ze niet in een bedacht kader passen. Ze leren te vertrouwen op zichzelf en op hun omgeving. Het is logisch dat ook hun ouders hier blijer van zullen worden.”

Meer effect op de lange duur

“Psychologische veiligheid is hierbij heel belangrijk. Het stelt je in staat om nieuwsgierig te zijn en interesses te onderzoeken en delen. Je leert dan dus beter, omdat je alerter bent, beter focust. Er gebeurt van alles in je hersenen. Wat je leert uit nieuwsgierigheid en niet 'voor een papiertje' beklijft beter. Het wordt iets van jou, zodat je het begrijpt en later kunt toepassen in andere situaties. Je benut eerder opgedane kennis om onbekende situaties te analyseren en nieuwe ideeën te bedenken. Dit zijn vormen van hogere-orde denken. Als alle actoren in een onderwijssetting zich hiervan bewust zijn, kunnen ze een omgeving helpen creëren die een veilige basis biedt voor de leerlingen om nieuwsgierig en zichzelf te mogen zijn. Het is ook van belang dat dit klimaat, zonder oordeel en wantrouwen, in alle lagen van de school aanwezig is, anders werkt het niet. Zeker niet bij kinderen die minder 'standaard' zijn.

Het sluit ook allemaal prima aan bij de veelbesproken 21st century skills. Als je creatieve, ondernemende, kritische, onderzoekende, nieuwsgierige mensen voor de toekomst wilt opleiden, moet je eerst een veilige en vertrouwenwekkende schoolsituatie aanbieden.

Wat je ziet is vaker het tegendeel: kritische, creatieve, afwijkende leerlingen worden niet makkelijk

geaccepteerd, laat staan gewaardeerd. Bij verschillende typen leerlingen horen kennelijk verschillende soorten school. Ik heb dat zelf tamelijk pijnlijk mogen ervaren bij mijn eigen zoon. Hij is nu aan zijn vierde school toe en zit eindelijk op zijn plek op de particuliere po- en vo-school LOS in Deurne. Die naam staat voor Leren-Ontdekken-Spelen, maar voor mij vooral voor het los laten. Leerlingen kunnen er onder bege-

leiding hun eigen weg zoeken en vinden. Ze leren er op een natuurlijke manier autonoom en verantwoordelijk te zijn. Met elkaar te werken, naar elkaar te luisteren, samen problemen op te lossen. Ze ontwikkelen zich door hun nieuwsgierigheid in te (mogen) zetten om te ontdekken wat in een bepaalde fase het beste bij hen past. Mijn zoon krijgt er de tijd en ruimte voor leerervaringen om zichzelf te leren kennen. Doordat ik zie dat hij

groeit en zich goed voelt, is mijn vertrouwen in de school als ouder meegegroeid", vertelt ze.

Nieuwsgierig kunnen zijn

Danae Bodewes doet onderzoek naar het fenomeen nieuwsgierigheid. "Ik zie dat veel intern begeleiders en leerkrachten in een patroon mee (moeten) lopen. Elke school heeft daarmee te maken in het regulier onderwijs. Er moeten formulieren worden ingevuld, externe expertise worden ingeschakeld, en als iets niet werkt proberen we een ander. Allemaal met de beste bedoeling, geen twijfel. Maar het gaat wel vaak uit van het systeem, zowel in het onderwijs als de jeugdzorg. Zelden vanuit het betreffende kind. Kennelijk vertrouwt iedere groep professionals vooral op zichzelf. Daardoor is er een status quo waarbij alles 'onder controle' is. Ik hoop dat mensen ook eens buiten zichzelf en het systeem durven en mogen denken en werken. Echt iets kunnen betekenen voor het kind zelf, wat je als ouder uiteraard hoopt. Vertrouwen leren krijgen door dingen los te laten is te leren, weet ik inmiddels. Net als nieuwsgierig durven zijn naar dingen buiten je eigen kader. Maar alles begint bij bewustwording en dan bij willen begrijpen." ■

Danae Bodewes is onderzoeker bij Fontys Lectoraat Industrial Engineering & Entrepreneurship. Ze doet onderzoek naar de diversiteit en kracht van nieuwsgierigheid.